

Preguntes sobre patrimoni: una experiència al Baix Llobregat

ENRIC FERRERAS i TORREBLANCA

Des de fa quatre anys la comarca del Baix Llobregat és protagonista d'una experiència de reflexió i debat sobre el patrimoni que té un caràcter continuat i permanent, i que està generant un model d'aproximació a aquesta temàtica. La idea inicial va sorgir el 1998 a partir d'una experiència local del municipi de Cornellà, i va desembocar en una proposta de jornades d'estudi sobre el patrimoni del Baix Llobregat.

L'objectiu d'aquesta iniciativa era copsar l'estat de la situació entorn dels temes de patrimoni a la comarca. Saber quines iniciatives es portaven a terme, veure el paper que hi feien els diferents agents, estudiar i avaluar els impactes de les accions empreses; tot això, entre altres coses, per mirar d'unificar i rendibilitzar al màxim els esforços que es portaven a terme tant des de les administracions públiques com des de la societat civil.

Tot i que inicialment es van plantejar com unes jornades de caire tècnic adreçades bàsicament a especialistes, tant de les administracions com d'empreses, la presència en l'organització del Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat va servir per fer veure que hi ha moltes entitats sense ànim de lucre, sensibilitzades i compromeses, que porten a terme iniciatives prou destacades en el terreny del patrimoni. És per aquest motiu que es va incorporar el vessant associatiu a les jornades i es van organitzar de manera que la societat civil hi tingués el seu espai. Per això les jornades van voler casar, des de la

primera edició, els sectors més professionalitzats i el vessant més voluntari, representat per un gran nombre de les associacions.

UNA ACTIVITAT BIENNAL

En l'aspecte organitzatiu, el model es va establir en aquella primera edició i s'ha repetit en les jornades posteriors. Es tracta d'una estructura genèrica, amb presència de les institucions i associacions representatives de la comarca i també de les administracions responsables de la gestió del patrimoni. Així s'ha creat un comitè format per la Generalitat de Catalunya, la Diputació de Barcelona, el Consell Comarcal del Baix Llobregat i el Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat, tots de forma permanent, als quals s'han afegit en cada cas els representants del municipi que acull les jornades, que són itinerants.

Les jornades es van plantejar com una activitat de caràcter biennal, d'una banda per tenir temps de posar en pràctica, en la mesura que fos possible, les conclusions de l'edició anterior, i de l'altra per donar temps a l'aparició de nous pro-

jectes i noves iniciatives que garantissin l'interès dels continguts aportats i estalviessin possibles reiteracions.

La primera edició de les Jornades d'Estudi del Patrimoni del Baix Llobregat es va fer al Centre Social Titán de Cornellà de Llobregat els dies 26 i 27 de març de 1998. Aquesta primera edició es va plantejar de forma oberta i genèrica, amb el títol *1es Jornades d'Estudi del Patrimoni del Baix Llobregat*. La conferència inaugural va anar a càrrec de Ferran Mascarell, que aleshores era el gerent de l'Institut de Cultura de Barcelona. En aquesta primera edició es van tractar tres àmbits. El primer, anomenat «Arxius i patrimoni documental», s'havia pensat per donar a conèixer fons públics i privats conservats en arxius de la comarca. El segon, titulat «Patrimoni, administració local, entitats o grups de recerca», s'adreçava sobretot a fer evident la implicació de diversos tipus de col·lectius, molts d'ells centres d'estudi, en la conservació i difusió del patrimoni. El tercer, sota el nom de «Museus, patrimoni arqueològic, natural i industrial»,

L'edifici de la Colònia Güell, a Santa Coloma de Cervelló, en una imatge de principis de segle XX

volia reforçar les experiències sobre objectes patrimonials com castells, necròpolis, mines, xemeneies industrials, farmàcies o obres artístiques, sense oblidar les implicacions del patrimoni natural.

INICIATIVES SENSE RESSÒ

Una de les conclusions més importants d'aquestes primeres jornades va ser la mateixa evidència de la desconexió i la manca de coneixement respecte a les iniciatives que s'estaven portant a terme. En aquest sentit, les jornades significaven un pas endavant evident, ja que van esdevenir un punt de partida per a una nova dinàmica que era possible gràcies a la bona acollida de la trobada, on es van presentar 54 comunicacions. D'altra banda, també es va constatar la migradesa de recursos de què es disposava per emprendre accions de conservació patrimonial, en qualsevol dels àmbits establerts en el congrés.

La segona edició es va celebrar l'any 2000 a la Joventut Catòlica

de Molins de Rei, els dies 19 i 20 d'octubre. Aquesta vegada es va plantejar a partir d'un eix central, un cop superada la fase inicial d'una primera edició molt genèrica. El tema triat, *Més enllà del 2000. Fer viable el patrimoni*, volia potenciar sobretot les iniciatives de conservació i difusió, pensant en les múltiples potencialitats socials del patrimoni, més enllà de la tradicional vinculació al món de la recerca. En aquesta edició la conferència inaugural va anar a càrrec de Vicenç Villatoro, que en aquells moments era director cultural de la Fundació Enciclopèdia Catalana. L'encontre es va estructurar en dos grans blocs. El primer, «El patrimoni i el territori», va acollir preferentment experiències sobre diverses àrees naturals de la comarca, des del riu i el delta del Llobregat fins al paper del Parc Agrari o l'anomenada arqueologia ambiental. El segon àmbit, «El patrimoni i les persones», posava l'accent en experiències en què el patrimoni es posava a l'abast més

directe i evident, com els serveis educatius de museus i arxius, entre altres. Les Jornades van aplegar 110 inscrits i s'hi van presentar 63 comunicacions. En aquesta segona edició les conclusions més destacades van ser que el patrimoni és cosa de tots, i que no pot quedar reclòs en els àmbits dels especialistes. Per tant, cal considerar els papers que fa el patrimoni, com a referència històrica, com a identificació col·lectiva i també de cohesió social, i com a marc per a múltiples manifestacions culturals i lúdiques. Per això es va destacar la necessitat de reforçar espais que facilitin un marc de consens sobre el patrimoni entre els principals agents implicats, molt nombrosos i diversos, als quals cal afegir els agents socials i econòmics tradicionals.

Finalment, a finals del 2002 s'ha celebrat la tercera edició de les Jornades, en aquesta ocasió al Museu de Gavà els dies 28 i 29 de novembre. S'ha anat acotant encara més l'objectiu, fruit de la feina

feta en les edicions anteriors, i l'interès se centra en una pregunta fonamental, *Com comuniquen el patrimoni*.

Quan des de l'organització d'aquestes jornades vam plantejar la possibilitat de tractar la comunicació del patrimoni, érem conscients que calia fer-ho també des d'un nou concepte de jornades. Sense oblidar la participació ni l'intercanvi d'experiències entre institucions públiques i societat civil, vam considerar que calia partir d'una reflexió general efectuada per experts de diferents disciplines per arribar a una reflexió més concreta de la feina que en aquest aspecte es fa al Baix Llobregat. La comunicació, un tema nou i fins fa poc secundari en un món on predominava la importància de la recerca i la conservació, es mereix un espai propi d'anàlisi on valorar una tasca que, de mica en mica, va ocupant cada cop més temps i recursos, i que és fonamental perquè la societat sigui conscient del paper real i potencial del patrimoni. Actualment s'han acumulat prou experiències per començar a fer un primer balanç: es fa servir el llenguatge correcte per fer entendre als visitants allò que volem comunicar? És d'interès públic allò que comuniquem? Es fan servir els suports comunicatius adequats? Sabem quins són els interessos dels visitants? Els materials editats per als diferents segments de públic, estan adequats al seu perfil? Els tècnics que fan aquesta tasca comunicativa tenen la formació necessària? Quin paper tenen les noves tecnologies en aquesta tasca comunicativa? Quina valoració fem de la feina que duen a terme els nostres museus, arxius, serveis de patrimoni arquitectònic, serveis de patrimoni natural, centres d'estudi, grups arqueològics i fins i tot estudiosos, per donar a conèixer la seva tasca a diferents segments de la població?

Per poder tractar aquests aspectes es van plantejar unes jornades a partir de tres conferències marc i quatre ponències específiques so-

bre comunicació del patrimoni a partir de quatre àmbits diferents que trobem a la comarca del Baix Llobregat. Les conferències eren «¿Qué necesidad tenemos de comunicar el patrimonio?», a càrrec del catedràtic de Prehistòria de la Universitat Complutense de Madrid Gonzalo Ruiz Zapatero; «Fem una comunicació correcta del patrimoni?», per Joan Santacana, mestre, arqueòleg i professor de Didàctica de les Ciències Socials de la Universitat de Barcelona, i «Impacte de les noves tecnologies en la gestió del patrimoni cultural», d'Artur Serra, doctor en Antropologia i coordinador del programa I2CAT de la Universitat Politècnica de Catalunya. D'altra banda, les ponències van versar sobre «Les exposicions com a vehicle del patrimoni cultural i natural al Baix Llobregat», a càrrec de Conxita Gil, responsable del Museu de Molins de Rei; sobre «Programes didàctics», per Mònica Borrell, conservadora del Museu i de les mines de Gavà, i la tercera sobre «Les publicacions i els mitjans de comunicació escrits com a eines de difusió del patrimoni», a càrrec de M. Luz Retuerta, directora de l'Arxiu Històric Comarcal del Baix Llobregat i Jesús Vila, periodista del Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat. Finalment, la darrera ponència va tractar de «Les polítiques d'accessibilitat al patrimoni. Una acció: l'accés al patrimoni», i la va presentar Marta Miró, tècnica de divulgació dels museus de Martorell.

UNA MANCA DE CANALS DE COMUNICACIÓ

Del plantejament d'aquestes conferències i ponències, a més de les 19 comunicacions presentades, va sorgir un ric debat que va portar que molts dels agents implicats haguessin de valorar més el paper de la comunicació en les seves estratègies de difusió i valoració del patrimoni. Dit d'una altra manera, aquestes darreres Jornades han estat molt útils per conscienciar tot-hom d'aquesta necessària extraversió, una fase a la qual de vegades

no arribem amb prou preparació ni donant-li el pes que efectivament ha de tenir. Tanmateix, les Jornades també van servir per posar de manifest la manca de canals de comunicació, no només de les activitats que genera cada agent, sinó també entre els diferents sectors implicats.

A poc a poc, doncs, però amb tenacitat, a la comarca del Baix Llobregat es va discutint sobre el patrimoni, en un marc especialment orfe de referències comunes i on la necessitat de cohesió social és especialment sentida. Per això segurament és aquí, enmig de la conurbació barcelonina, on el patrimoni segons els cànons clàssics és escàs, on es pot generar un laboratori d'idees per aportar, modestament, algunes reflexions en clau de futur.

Enric Ferreras i Torreblanca
Historiador i gerent del Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat